

Свобода не дається легко

Пештські хлопці всьому світу показали, на які великі справи готовий маленький народ заради досягнення свободи. Угорський народ спонтанно повстав проти нещадної тиранії заради життя без страху. Шістдесят років тому весь світ спостерігав за месою Батьківщиною. На жаль, боротьба за незалежність угорців в умовах тодішньої політичної рівноваги не могла отримати справжніх шансів. Однак самовідданість та мужність пештських хлопців і так завдала комунізму фатальної рани. Угорська революція та боротьба за незалежність 1956 року тривала всього два тижні, але вона потрясла світ.

Стор. 11

Втеча „троянського коня”

Паризький конгрес і доля Севастополя

Зовнішня політика України на зламі тисячоліть

Досвід подолання наслідків політики націонал-соціалізму

Долаючи наслідки політики націонал-соціалізму в культурній сфері, Україна зіткнулася і з новими викликами сучасної доби. У даному контексті не можна не згадати про російську експансію та вивезення з музеїв Криму цінних творів мистецтва – культурної спадщини України. Так у липні 2016 р. в Третьяковській галереї в Москві, порушуючи правові норми та міжнародне законодавство, було відкрито виставку робіт художника Івана Айвазовського, вивезених з Криму. Експозиція складалася з 38 картин та графічних малюнків, що зберігалися у Феодосійській картинній галереї імені Айвазовського.

Стор. 28

Досвід подолання наслідків політики націонал-соціалізму

УДК 94:008 (430)

Здавалося, що з плином часу, зміною десятиліть і поколінь, входженням у нову історичну епоху, проблеми, пов'язані з політикою націонал-соціалізму та її наслідками, втратять свою актуальність і поступово припинять тривожити людство. Однак огидні прояви жорстокості і нелюдськості можна спостерігати і в нашому ХХІ ст. як своєрідні успадковані рецидиви політики націонал-соціалізму.

Із широкого кола проблем, пов'язаних із Другою світовою війною, важливою і донині невирішеною залишається проблематика переміщених або назавжди втрачених культурних цінностей. Втрачені твори мистецтва, що багато років вважалися безслідно зниклими, час від часу і нині продовжують повертатися до своїх власників або їхніх нащадків. Багато з них зберігається не лише у музеях та запасниках, а й у приватних колекціях та володіннях різних країн світу. Доволі типовими є випадки, коли вже нинішні власники творів мистецтва не мають інформації щодо їх походження, не підозрюючи, що це переміщені за часів панування націонал-соціалістів або ж викрадені об'єкти, які є унікальними в своєму роді або ж є складовою частиною колекції, і колись були власністю іншої держави чи її громадян.

Українські негативні наслід-

ки для творів мистецтва та культурних цінностей мали події Другої світової війни. Цілеспрямована державна стратегія нацистської Німеччини у період 1933-1945 рр. мала на меті пограбування тисячолітніх надбань людства. Це був величезний масив злочинів – позбавлення приватної власності, дискримінація і позбавлення громадянських прав, переслідування і, врешті-решт, фізичне знищення мільйонів людей. Варто підкреслити, що німецька держава тоді систематично діяла і проти власних громадян, втілюючи в реальність злочинні цілі та механізми.

Долаючи наслідки політики націонал-соціалізму в культурній сфері, Україна зіткнулася і з новими викликами сучасної доби. У даному контексті не можна не згадати про російську експансію та вивезення з музеїв Криму цінних творів мистецтва – культурної спадщини України. Так у липні 2016 р. в Третяковській галереї в Москві, порушуючи правові норми та міжнародне законодавство, було відкрито виставку робіт художника Івана Айвазовського, вивезених з Криму. Експозиція складалася з 38 картин та графічних малюнків, що зберігалися у Феодосійській картинній галереї імені Айвазовського. Серед них «Ніагарський водоспад», «Буря над Євпаторією»,

Summary
Robbery, made by National Socialists, the alienated art, trophies of war – all these are the components which today are stirring up the society, professionals and among them not only historians, art historians and museum experts, but politicians and diplomats. The article raises the important and still not solved problem of the permanently displaced or lost cultural values. There is investigated the fate of some of the lost artworks, which for many years were considered as disappeared and which only in the XXI century keep coming back to their owners or their descendants.
Keywords: policy of National Socialism, the consequences, alienated art, displaced and lost cultural values.

«Корабель „Дванадцять апостолів“». Співробітники галереї стверджують, що 14 графічних творів Айвазовського, які знаходилися у Феодосії, взято на реставрацію, а повернуто їх буде після закриття виставки.

Тож для нашої держави таке становище значно актуалізує вивчення широкою міжнародною практикою, певного досвіду окремих країн у розв'язанні цих важливих проблем. У даному відношенні слушним є досвід політики та діяльності Німеччини останніх десятиліть у розв'язанні проблем розшуку та реституції втраче-

них, вкрадених чи незаконно відчужених творів мистецтва.

Політико-правовою базою для багатьох країн світу у царині реституції творів мистецтва та культурних цінностей останнього періоду стали напрацювання Міжнародної Вашингтонської конференції з питань майна періоду Голокосту (1998 р.). Надто важливо, що у контексті заявленої проблематики під час роботи конференції особливу увагу було приділено проблемі пограбованих творів мистецтва. Міжнародною угодою було передбачено, що музеї держав, які підписа-

ли цю угоду, покликани перевірити свої фонди на предмет їх походження та визначити, чи містять вони культурні об'єкти, незаконно відчужені за часів панування націонал-соціалістів.

Доля багатьох предметів культури, які були конфісковані або викрадені у їх власників у період 1933-1945 рр., без згоди власника продані, залишається недостатньо дослідженою як у світі, так і у ФРН зокрема. Причини цьому є абсолютно різними. Частково несвідомо, частково свідомо у повсякденній діяльності німецькі історики, культурологи, мистецтвознавці і музеєзнавці недостатньо займалися проблематикою виявлення та повернення культурних цінностей, втрачених за часів нацистського панування.

Виходячи з положень Вашингтонської декларації від 3 грудня 1998 р., Федеральний уряд

об'єднаної Німеччини взяв міжнародне зобов'язання – зробити свій внесок у дослідження походження та реституцію культурних цінностей.

Підкреслимо, що досвід ФРН у розв'язанні цієї важливої задачі – ідентифікації та повернення розграбованого націонал-соціалістами майна, культурних цінностей – є нецінним. Адже вирішення цього кола проблем було поставлено на ґрунтовну державну основу. У 1998 р. у Німеччині (м. Магдебург) було засновано Координаційне бюро з розшуку втрачених культурних цінностей. Бюро бере активну участь у пошуках творів мистецтва та утворенні банку інформації про викрадені чи втрачені культурні цінності. Велика робота проводиться щодо пошуку втрачених творів мистецтва, реконструкції колекцій, списків робіт, що проливають світло на історію тво-

рів мистецтва. Крім того, за допомогою останніх можна підтвердити справжність або виявити підробку. В свою чергу, німецькі державні музеї, архіви та бібліотеки з метою сприяння пошуку конфіскованих нацистами творів мистецтва підготували низку інформаційних матеріалів, що дозволяють знайти численні докази автентичності та перевірити право власності за період 1933-1945 рр. Таким чином, завдяки створенню та діяльності німецького Координаційного бюро з розшуку втрачених куль-

турних цінностей наукові дослідження у цій площині якісно зросли. Передусім, мова йде про справжній професіоналізм, вагомі наукові результати роботи, а також про подолання дефіциту інформації.

Варто зазначити, що протягом останнього десятиліття у Німеччині значно активізовано підготовку майбутніх експертів – мистецтвознавців, музеєзнавців, які займаються дослідженням походження творів мистецтва. Суттєво збільшилася кількість науково-практичних конференцій, присвячених проблемам подолання наслідків націонал-соціалістичного панування в культурній сфері. Важливими у цьому зв'язку є проблеми викрадених творів мистецтва, трофеїв війни, колекцій нацистів, історії їх походження та переміщення.

Німецькі мистецтвознавці ретельно і регулярно вивчають каталоги відомих аукціонів на предмет появи в них творів, відчужених за часів панування нацистів. Особливий інтерес викликають твори мистецтва, що розпродавалися із знаменитих колекцій, а також твори, вилучені насильницьким шляхом у євреїв. Але відстежувати предмети культурної спадщини, що знаходяться у

приватних колекціях різних країн світу, – надзвичайно складна справа. Куплені на аукціонах та у приватних колекціонерів старожитності не завжди мають легальне походження, доволі складно прослідкувати їх переміщення, історію від першого до останнього власника.

Неабиякі складнощі виникають під час пошуку та з'ясування походження трофейних та розграбованих творів мистецтва. Опінуються перед усім ті дані, що знаходяться безпосередньо на досліджуваному об'єкті або поруч із ним. Це надписи на зворотному боці, позначки митців та власників на картинах, рукописні записи, маргіналії, присвяти, ініціали, печатки або екслібриси на книгах та архівних матеріалах.

Друга світова війна нанесла величезної шкоди людству та призвела до численних втрат культурного надбання народів СРСР. Як слушно зазначає відомий український дослідник С. Кот, під час Другої світової війни Україна втратила до 250 тис. предметів з 21 музею і близько 50 млн книжок. Учений стверджує, що цінності, вивезені з України, становили 55% усіх культурних цінностей, вивезених нацистами з Радянського Союзу. Визначні культурні цінності ешелонами вивозилися з її території спеціальними фашистськими організаціями та підрозділами, серед яких вирізнялися Айнзацштаб рейхсляйтера А. Розенберга та батальйон спеціального призначення «Група Кюнцберга». Надзвичайно велика кількість безцінних українських музейних, архівних, бібліотечних

фондів досі вважається зниклою безслідно [1].

У центрі німецьких нападів опинилося багате на традиції місто Київ. Києво-Печерська Лавра – музейний і науковий осередок, який після революційних подій 1917 р. був переформатований з метою складування та зберігання старожитностей, схвалених радянською владою. Тож до початку панування націонал-соціалістів до Лаври завозилися різні колекції як до «нерелігійного музею» – це і колекції з архітектурно-історичного музею Софіївського собору, музею Західноєвропейського мистецтва, музею українського мистецтва, бібліотек і науково-дослідних інститутів Академії наук, дворянські бібліотеки та багато іншого.

Становище всіх цих культурних скарбів кардинально змінилося під час німецько-фашистської окупації. Із перепідпорядкуванням музеїв Генеральному комісаріату в січні 1942 р. вони перейшли до цивільного управління. До компетенції рейхскомісаріату «Україна» від 7 грудня 1942 р. було передано у Києві земельне управління архівів, бібліотек і музеїв під керівництвом Георга Вінтера. Одночасно було створено земельну службу прадавньої та давньої історії. Устремління до централізації призвели до численних переформатувань низки музеїв, бібліотек та архівних установ Києва. Так із соборів на Подолі та Володимирського собору зібрання дворянських бібліотек, привезені туди радянською владою, були

перевезені до земельних управлінь, а бібліотеки з провінції (наприклад, Полтави) були перевезені до Києва [2].

Гітлерівська окупація мала так звані ознаки культурного вивіщення. У ті роки у Києві та інших містах німецькі установи дозволяли собі прикрашати свої приміщення картинами з розграбованих музеїв. Це підтверджують збережені до сьогодні записи та довідки про вилучені з цієї метою твори. Але чи була картина повернута до колекцій музеїв, потрібно перевіряти у кожному окремому випадку.

Так у щоденнику Александера фон Рейтценштейна – відомого мистецтвознавця, офіцера вермахта – значиться наступне: «17 червня. Наступ, під час якого ми зробимо невеличку виставку від Полтави до Танненберга. Виставку книг та картин з історії російської армії (авт. радянської армії). Лише деякі зацікавлені дозволять себе нею відволікти, заглибляться і навіть забудуть здивуватися. Той чи той поставить врешті-решт запитання: А звідки у вас все це? – А ми скажемо: все це – книги, картини ми забрали з російських (авт. радянських) бібліотек, також ми додамо – з окупованих бібліотек. Чи повинні ми вибачатися? Ми не маємо докорів сумління. До того ж залишається під великим питанням – чи матимуть ці бібліотеки все це в кінці війни, чи вистоять вони. Сьогодні вночі вони можуть бути розбиті. ... у нас немає совісті і не тільки в нас – німців» [3].

Проте частину незаконно переміщених цінностей

вдалося повернути як у ході бойових дій за визволення радянських територій, так і з території Німеччини вже після її капітуляції. Так Є. Денисова аргументовано доводить, що повернення культурних цінностей в цілому мало стихійний і безсистемний характер, що призвело до складнощів при документальному посвідченні кількості втрат і обліку повернутих на батьківщину цінностей. Це спричинило те, що не внесені до облікових списків цінності потрапили з окупованої Німеччини в треті країни, після чого сліди їх часто губилися [4].

Варто враховувати і той факт, що не всі незаконно переміщені та повернуті культурні цінності зберігаються у музеях та архівах. Безцінні експонати можна знайти у приватних колекціях, бо куплені вони, як правило, на знаменитих аукціонах світу.

Проблемним залишається і те, що колекціонери не завжди мають готовність відкрити свої колекції, інформувати про них державу. У цьому зв'язку не можна не згадати знахідку 2012 р. у приватному володінні Корнеліуса Гурліта у Мюнхені, яка стала «знахідкою століття» і з новою

силою розпалює дискусію щодо походження предметів культури. Вражаюча колекція включає в себе близько 1300 полотен художників класичного модернізму. Серед них роботи Пабло Пікассо, Марка Шагала, П'єра Огюста Ренуара, Анрі Матісса, Емілія Нольде. За оцінками експертів загальна вартість «знахідки століття» перевищує 1 млрд євро [5]. За оцінками німецьких експертів декілька творів з колекції Гурліта мали пряме відношення до згубних наслідків політики націонал-соціалістів.

Все частіше лунають звинувачення на адресу німецьких музеїв у тому, що вони мають причетність до продажу культурних цінностей нащадкам високопосадовців націонал-соціалістів. Замість того, щоб повернути законним власникам твори мистецтва, баварські державні картинні галереї начебто продавали їх дружині та дочці Германа Герінга. Зазначимо, що це питання є складним і потребує ретельного дослідження, а також низки доказів на предмет вчинення подібних дій.

Доволі поодинокими є випадки повернення в

Україну переміщених творів мистецтва, що багато десятиліть поспіль вважалися втраченими назавжди. У цьому зв'язку не можна не згадати відомого українського мецената сучасності – Олександра Фельдмана, який на одному з аукціонів викупив власним коштом втрачену картину і повернув її музею Богдана і Варвари Ханенків.

Картину Корнеліса Пуленбурга «Аркадійський краєвид» було вилучено з музею у серпні 1943 р. за розпорядженням нацистської окупаційної влади та разом із багатьма іншими творами переправлено до Кенігсберга (нині Калінінград, РФ). Так до недавня вважалося, що ця частина колекції загинула під час пожежі 17 лютого 1945 р. у замку Вільденхофф поблизу Кенігсберга. Однак у травні 2011 р. інформація про продаж картини Корнеліса Пуленбурга (Cornelis Poelenburch) «Аркадійський краєвид» (Утрехт, 1594/1595–1596 рр. (олія, дерево)) з'явилася на сайті одного з європейських аукціонів. Фонд О. Фельдмана профінансував усі необхідні витрати для її повернення в Україну. Картина К. Пуленбурга

походить з колекції засновників музею Богдана і Варвари Ханенків. У довоєнній експозиції картина «Аркадійський краєвид» посідала важливе місце як еталонний твір, підписаний автентично монографією художника. Корнеліс Пуленбург був міжнародно знаменитістю. У 1620–1621 рр. він працював на службі у Козімо II де Медічі – Великого герцога Тосканського, а у 1637 р. отримав запрошення до Лондона: англійський король Карл I замовив художнику особисто серію картин. Палким шанувальником творів К. Пуленбурга був утрехтський колекціонер живопису барон Віллем-Вінсент ван Віттенхорст (1613–1674 рр.). Для свого великого зібрання він придбав близько 60 творів художника, і серед них – наш «Аркадійський краєвид». Про це свідчить червона сургучна печатка барона на звороті картини. Твір, який вдалося повернути до національної художньої скарбниці, є досконалим зразком самобутнього жанру голландського живопису – так званого «аркадійського пейзажу». Одним із засновників цього жанру був саме Корнеліс Пуленбург [6].

Звернемо увагу на те, що

ще у 1992 р. Посольство Великобританії в Україні застерігало МЗС України щодо появи великої кількості українських культурних цінностей. До Міністерства закордонних справ України ще у серпні 1992 року надійшла нота Посольства Великобританії в Києві, в якій висвітлювалася стурбованість різким зростанням на Лондонському ринку виробів мистецтва кількості творів, незаконно вивезених з країн Центральної та Східної Європи. Уряд Великобританії мав намір зробити все можливе для запобігання на своїй території розиткові торгівлі культурними цінностями, викраденими з музеїв, колекцій, зібрань інших держав. У зв'язку з цим Посольство висловило побажання одержувати від відповідних українських відомств і організацій детальні, по можливості з фотографіями, описи викрадених в Україні культурних цінностей. Ці описи мали передаватися представникам Лондонського ринку, що дозволило б ідентифікувати викрадені речі [7].

Варто зазначити, що 15 лютого 1993 р. була укладена міжурядова угода між Україною та Німеччиною про культурне співробітництво. В документі йшлося, зокрема, про повернення власникам чи їх спадкоємцям втрачених або незаконно вивезених культурних цінностей. 13 липня 1993 р. був підписаний двосторонній протокол з проблем культурних цінностей, що були втрачені або незаконно переміщені під час Другої світової війни та в наступні роки. Документ передбачав створення Міжурядової

українсько-німецької комісії з проблем повернення культурних цінностей, в складі якої мали діяти робочі групи в галузі музеїв, архівів та бібліотек, а також здійснення пошуку і уточнення відомостей про переміщені культурні цінності, що перебувають на територіях сторін. Були передбачені конкретні взаємні передачі таких предметів культури [8].

У цей період в рамках двосторонньої співпраці Україна передала німецькій стороні цілу низку культурних об'єктів. Археологічний комплекс із 8 тис. фрагментів кераміки і виробів зі скла, що походив з пам'ятки древніх германців поселення I–III ст. З фондів Київського музею Західного та Східного мистецтва було передано три альбоми з гравюрами XVIII ст. до Дрезденської картинної галереї [9]. З Німеччини в Україну були передані втрачені в роки війни 83 предмети періоду енеоліту з колишнього Херсонського історико-археологічного музею. Адаже це втрати культурного надбання всього українського народу, які складають цілі пласти національної культури.

До найважливіших повернень культурних цін-

ностей з України до Німеччини належать так звані "архів Баха" Берлінської співочої академії, архівні документи, пов'язані з Йоганном Вольфгангом фон Гете, кілька альбомів літографій та гравюр XVIII ст., колекція археологічних матеріалів з історії поселення давніх германців та інші цінності, малюнок з Дрездена „Veduta di Valmontone“ Георга Фрідріха Августа Лукаса. Твір Георга Лукаса належав приватній особі в Україні, котра запропонувала передати його посольству ФРН. Згодом німецьким експертам були передані списки 248 видань з бібліотеки «Розаріум» м. Зангергаузен, які після війни потрапили до бібліотеки Національного ботанічного саду ім. М. Грішка [9].

У квітні 2011 р. уряд ФРН урочисто передав до України твори народного мистецтва – 210 писанок та одну старовинну керамічну таріль. Вони були вивезені з Києва нацистами восени 1943 р. і знайдені німецькими фахівцями в одному з музеїв Баварії [10]. Переговорний процес щодо повернення того чи іншого об'єкту – справа тривала, часто вона продовжується роками.

Таким чином, для нашої держави при вирішенні проблем у царині розшуку втрачених культурних цінностей та творів мистецтва у роки Другої світової війни досить важливо враховувати європейську практику, певний досвід Німеччини останніх десятиліть.

По-перше, слухним має стати використання політико-правових засад цієї політики як державної ваги справи. Варто, у зв'язку з цим, переглянути і внести доповнення до Закону про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей, що запобігатиме незаконному вивезенню та ввезенню культурних цінностей, взявши за зразок сучасний Закон ФРН про захист культурних цінностей, прийнятий 31 липня 2016 р.

По-друге, доцільним буде створення профільної науково-дослідної установи, завданням якої стало б виявлення, повернення відчужених та переміщених українських культурних цінностей та поновлення активної роботи Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України. У якості зразка державної установи варто взяти напрацьований досвід роботи: Kulturgutschutz Koordinierungsstelle Magdeburg – Координаційний центр захисту культурних цінностей у м. Магдебург (ФРН). Науково-дослідна установа була б спроможна скласти досконалий і максимально повний каталог переміщених культурних цінностей України.

По-третє, імперативним

постає завдання підключення музеїв України до мережі Lost Art (втрачене мистецтво), взявши до уваги роботу колег з ФРН та врахувавши новаторські підходи музею Богдана і Варвари Ханенків, який тісно співпрацює із зарубіжними колегами у сфері розшуку, повернення, захисту та збереження переміщених культурних цінностей. Без участі у такій широкій інформаційно-пошуковій мережі складно вести активний пошук та ідентифікацію втрачених культурних цінностей.

По-четверте, у площину державної політики у цій царині слід перевести пошукову роботу з широким колом приватних колекцій, які відомі аукціонам світу своїми інтересами щодо продажу української культурної спадщини. До поля зору має входити і моральний бік справи – навіть якщо міжнародні угоди не впливають на приватний сектор, приватні колекціонери, артдилери, аукціонні будинки не повинні уникати відповідальності.

По-п'яте, у справі подолання наслідків політики націонал-соціалізму в культурній сфері та реалізації проектів щодо викупу та повернення культурного надбання України, втраченого у роки Другої світової війни, вважаємо за доцільне створення спеціального державного фонду. Саме наявність такого фонду, широке залучення до зростання його активів підприємців, меценатів уможливить компенсаційні виплати та прискорить повернення розшуканих у приватних колекціонерів культурних національних цінностей.

Таким чином, справа повернення переміщених культурних цінностей має державного значення вагу, вона повинна враховувати і офіційний рівень (по можливості, із залученням перших осіб країни і обов'язково експертів) – це той капітал, що створює позитивний імідж держави, дає підстави на подальшу плідну співпрацю у цій сфері на паритетних засадах з широким колом партнерів. Ця політика зможе значно прискорити подолання наслідків нацистського силового панування, остаточно перегорнувши сторінку тієї епохи.

Список використаних джерел:

1. Историк Сергей Кот в программе про историчні цінності. BBC Ukrainian. 11 липня 2009. [Електронний ресурс]. Режим доступу. http://www.bbc.com/ukrainian/indepth/story/2009/07/090711_kot_interactive_is.shtml
2. Ulrike Hartung Verschlept und verschollen. Eine Dokumentation deutscher, sowjetischer und amerikanischer Akten zum Kunstraub in der Sowjetunion (1941-1948). Kultur und Gesellschaft im stlichen Europa. Hardcover. Edition Temmen. 1. Jan. 2000. – S. 37-38.
3. Alexander Freiherr von Reitzenstein Itinerar durch Krieg und Kunst (1940-1948) [Tilmann Breuer] Privatdr. X. – S. 60-61.

4. Евгения Денисова. Правовые основы реституции культурных ценностей, перемещенных во время и по окончании Второй мировой войны // Вестник МГИМО Университета. – Вып. № 1 / 2012. – С. 281-287.

5. Солошенко В.В. Дослідження щодо походження втрачених культурних цінностей (досвід Федеративної Республіки Німеччина). / В.В. Солошенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015, вип. 44, том 2. – С.140-143..

6. Національний музей мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків. Картина Корнеліса Пуленберга «Аркадійський краєвид».

7. Міністерство Закордонних справ України. Лист №9/37-13110 від 06.08.1992 р. Про ноту Посольства

Великобританії в Україні. Фонд №1., опис 4, спр. № 6932 а. – Арх. 72-73.

8. Историко-архівне управління МЗС України. Ф. «Міжнародні договори України на дво- і багатосторонній основі». Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про культурне співробітництво. – № 236 від 15 лютого 1993 року. – Арх. 1.; Солошенко В.В. Українсько-німецькі відносини у 90-х роках ХХ століття. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Спеціальність 07.00.02 – Всесвітня історія. – К.: 2005. – С. 149-153.

9. Кот С. Українсько-німецькі відносини щодо повернення та реституції культурних цінностей (1991-2012рр.). / С. Кот // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2012. – Вип. 21. – С. 165, 175.

10. Солонина Є. Українські писанки повернулися з Німеччини / Є. Солонина [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/3554073.html>

Вікторія Солошенко,
кандидат історичних наук, доцент, учений секретар ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

АНОТАЦІЯ

Націонал-соціалістичні пограбування, відчужене мистецтво, трофейні війни – це складові, які і сьогодні з новою силою сколихують суспільство, фахівців. І не лише істориків, мистецтвознавців, музеєзнавців, але й політиків і дипломатів. У статті піднімається важлива і донині невирішена проблема переміщених або назавжди втрачених культурних цінностей. Досліджено долю окремих втрачених творів мистецтва, які багато років вважалися безслідно зниклими і лише у ХХІ ст. продовжують повертатися до своїх власників або їх нащадків.

Ключові слова: політика націонал-соціалізму, наслідки, відчужене мистецтво, переміщені, втрачені культурні цінності.

АННОТАЦИЯ

Национал-социалистические ограбления, отчужденное искусство, трофейные войны – это составляющие, которые и сегодня с новой силой сотрясают общество, специалистов. И не только историков, искусствоведов, музееведов, но и политиков, дипломатов. В статье поднимается важная и до сих пор нерешенная проблема перемещенных или навсегда утраченных культурных ценностей. Исследована судьба отдельных утраченных произведений искусства, которые много лет считались пропавшими без вести и лишь в ХХІ в. продолжают возвращаться к своим владельцам или их потомкам.

Ключевые слова: политика национал-социализма, последствия, отчужденное искусство, перемещенные, утраченные культурные ценности.